

РЕАЛІЗАЦІЯ СТОРОНАМИ ПРАВА ЗМІНЮВАТИ УМОВИ ДОГОВІРНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

УДК 347.441.64

Постановка проблеми. Дане наукове дослідження стосується договорів, які укладаються між юридичними особами, в процесі здійснення ними своєї господарської діяльності. Умови таких договорів за участю юридичних осіб змінюються досить часто так як цього вимагає економічна, політична, валютна і т.п. ситуації в нашій державі. Вибору тематики даного дослідження сприяла ситуація сьогодення. Проблеми, які висвітлені в даній статті часто трапляються на практиці, а тому потребують вирішення шляхом наукового аналізу.

Оскільки договорам за участю фізичних осіб властива стабільність, вони не згадаються в даному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч.1 ст. 626 ЦК України).

Сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК України).

Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (ч.1 ст. 628 ЦК України).

Зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом (ч.1 ст. 651 ЦК України).

Для ініціювання внесення змін до договору в сторони повинні виникнути (або вже існувати) певні обставини суб'єктивного та/або об'єктивного характеру. Словник української мови наводить наступне тлумачення терміну «підстава». Підставою слід

вважати те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь. Наукова підстава – те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. кого-небудь. На підставі чого – виходячи з чого-небудь, спираючись на щось [4, с. 506].

До суб'єктивних підстав реалізації права на внесення змін до договору можна віднести бажання сторони збільшити власний прибуток, підвищити якість свого товару (послуги), закріпити хорошу репутацію підприємства, розширити територію діяльності, впровадити інші види економічної діяльності тощо.

До об'єктивних причини ініціювання змін умов існуючого договору можна віднести наступні:

- 1) зміни діючого законодавства;
- 2) невиконання/неналежне виконання іншою стороною взятих на себе договірних зобов'язань;
- 3) економічна не вигідність попередніх умов. Коли сторона розраховувала на один результат, однак отримала інший;
- 4) зміна ситуації на ринку попиту та пропозиції;
- 5) зміна платоспроможності фізичних та юридичних осіб;
- 6) рейдерське захоплення підприємства тощо.

Відмінність між об'єктивними та суб'єктивними обставинами полягає у причинах ініціювання змін, а саме: залежать вони від волі особи чи ні. Однак в незалежності від причини, оскільки чинним цивільним законодавством заборонено одностороння зміна умов договору, сторона зобов'язана обґрунтувати зміну умов з метою погодження їх редакції іншою стороною. Хоча такий обов'язок не закріплений на законодавчому рівні, однак на практиці часто використовується у зв'язку із його позитивними результатами. Більшого того, сторони досить часто таку умову, як обґрунтування внесення змін до діючого договору, прописують в тексті самого договору.

Отже, реалізуючи своє право на внесення змін, сторона окрім проекту додаткового правочину надає іншій стороні також і супровідний лист із обґрунтуванням доцільності його підписання сторонами. З метою переконання в необхідності змінити зобов'язання, слід наводити обґрунтовані факти та підтверджувати їх долученими доказами. Останніми можуть слугувати довідки ком-

петентних органів, витяги із новел законодавства, судової практики, аудиторські висновки, фінансові звіти, експертні висновки тощо.

Власне від обґрунтування своєї позиції і залежить кінцевий результат – підписання або відмова від підписання додаткового договору. Адже слід пам'ятати, що іншій стороні відомо про принцип обов'язковості умов договору та заборону односторонньої їх зміни.

В реаліях сьогодення часто зустрічаються випадки зловживання своїм правом на внесення змін. Наприклад, сторона, користуючись своїм домінуючим становищем ініціює завідомо невігідну зміну умов для іншої сторони. При чому дана зміна позиціонується як безапеляційна. Тобто інша сторона позбавлена права вибору – їй залишається або прийняти запропоновані зміни, або припинити співпрацю із контрагентом.

Оскільки в нас відсутнє державне регулювання договірних відносин та діє принцип свободи договору такі випадки на сьогодні стали непоодиноким явищем. З метою уникнення такого невігідного становища, сторонам необхідно попередньо відобразити умови, які б не допускали зловживання зі сторони будь-кого своїм правом на внесення змін до договору. Зокрема, і шляхом закріплення відповідальності у випадку не дотримання процедури зміни договору, яка знову ж таки повинна бути відображена у його змісті.

Слід коротко також згадати і про власне процедуру внесення змін до договору, яка передбачена ст. ст. 651, 653, 654 ЦК України, ст. 188 ГК України.

Зміна договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом (ч.1 ст. 651 ЦК України). У разі зміни договору зобов'язання сторін змінюються відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо (ч.1 ст. 653 ЦК України). Зміна договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із звичаїв ділового обороту (ч.1 ст. 654 ЦК України). Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати про-

позиції про це другій стороні за договором. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у двадцяти денний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду. (ч.2 та ч.3 ст. 188 ГК України).

Отже, сама процедура внесення змін до договору, на відміну від їх підстав, чітко регламентована нормами чинного законодавства. А тому з врахуванням приписів ч.1 ст. 203 ЦК України, сторони не можуть закріплювати в тексті самого договору умови, які б їм суперечили. Адже це буде слугувати підставою нікчемності таких умов договору (ст. 215 ЦК України).

Висновки. Підсумовуючи наведене, слід відмітити, що на сьогодні, не зважаючи на законодавчо закріплену заборону односторонньої зміни умов договору, сторони часто ініціюють зміну зобов'язань в ультимативній формі, під загрозою припинення подальшої співпраці із контрагентом. З метою уникнення такого невігідно становища та дотримання принципу рівності сторін, з врахуванням принципу диспозитивності та свободи договору, вважаємо за необхідне пропонувати відображати підстави та процедуру внесення змін до договору в тексті самого договору. Максимально взаємовигідна первинна редакція укладеного договору надасть можливість в подальшому попередити зловживання своїми правами будь-якою із сторін та побудує співпрацю на взаємовигідних умовах.

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 25.05.2020).
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 25.05.2020).
3. Господарський кодекс України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-154> (дата звернення 25.05.2020).
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980): в 11 томах. Київ: Видавництво «Наукова думка», – Том 6, 1975. 832с.

Шиманська Н.С. Реалізація сторонами права змінювати умови договірної зобов'язання.

У даній статті проаналізовано можливість сторони реалізувати право на зміну умов існуючого договору. Реалізація даного права відбувається шляхом ініціювання такої зміни. Автором статті проведено класифікацію причин зміни

договірних зобов'язань та запропоновано алгоритм дій у випадку бажання сторони змінити умови договору.

Дотримання процедури та умов зміни зобов'язання дасть можливість отримати бажаний для сторони-ініціатора змін результат та попередити порушення прав та законних інтересів іншої сторони. Адже досить важливим залишається питання збереження взаємної вигідності подальшої співпраці на підставі укладеного договору. Адже в процесі ведення переговорів щодо зміни умов договору не виключено виникнення ситуації, за якої найбільш раціональним буде не змінювати умови договору, а ініціювати його дострокове розірвання.

Ключові слова: договір, зміст договору, підстави зміни договору, зміни умов договору, процедура внесення змін до договору.

Shymanska N.S. Exercise of the right to change contractual obligations by the Parties

A contract is an agreement of two or more parties aimed at establishment, change or termination of civil rights and duties (p.1, Art.626 of the Civil Code of Ukraine).

The parties are free in concluding the contract, choosing a contractor and determining conditions of the contract in compliance with the requirements of the Civil and Procedural Code of Ukraine, other acts of civil legislation, customary business practices, as well as the requirements of reasonableness and justice (Art.627 of the Civil Code of Ukraine).

The contents of the contract are made by the conditions (the provisions) determined by the parties and agreed by them, and the conditions which are obligatory according to the acts of civil legislation (p.1, Art.268 of the Civil Code of Ukraine).

The change or termination of the contract may be used upon the parties' consent only, unless otherwise is established by the contract or the law (p.1 Art.651 of the Civil Code of Ukraine).

For initiating making changes in the contract the party must face (or already find himself/herself in) certain circumstances of subjective and/or objective character.

The procedure of making changes in the contract, unlike grounds for them, is clearly regulated by the provisions of the current legislation (Articles 651, 653, 654, of the Civil Code of Ukraine, Art.188 of the Commercial Code of Ukraine). Thus, in compliance with the provisions of p.1 Art.203 of the Civil Code of Ukraine, the Parties are not allowed to include in the text of the contact the conditions contradicting with them. In fact, it will serve as a ground for the nullity of such conditions of the contract (Art.215 of the Civil Code of Ukraine).

In this article it is analyzed the ability of a Party to exercise the right to change the existing contract conditions. The exercise of this right is made by initiating such change. The author of this article has made the classification of the reasons for contractual obligation change and proposed the algorithm of actions in case the Party intends to change the conditions of the contract.

Following the procedure and the conditions of the obligation change will give the possibility to gain the intended result for the initiating Party and prevent from the violation of the rights and legal interests of the other Party. As a matter of fact,

an important issue is to preserve the Parties' mutual advantage of further cooperation on the ground of the concluded contract. Nevertheless, in the process of negotiating the contract conditions change it may be possible to face the situation when initiating early termination of the contract, not the change of its conditions, will be the most efficient option.

Key words: contract, contents of the contract, grounds for the change of contract, change of the contractual conditions, procedure of making changes in the contract.